
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND CHALLENGE OF ALBANIA IDENTITY IN THE PERIOD OF GLOBALIZATION

Bukuroshe Isufaj

University “Ismail Qemali“ Vlorë, Albania, bukuroshe_isufaj@yahoo.it

Abstract: Intercultural communication as well as identity are sociological processes associated with culture. In the context of social dynamics, the phenomenon of communication through cultures and subcultures is important, and in this context, the negotiation of social identities. The theme of multiculturalism has become central to the debate of various disciplines, because the coexistence of different cultures in the age of globalization raises unprecedented challenges. Globalization exerts its effect on people through the spread of technological innovations on a global scale and the intensification of relationships thanks to rapid transportation, personal mobility, causing pollution of forms of languages and cultures. In this context, the world becomes a multicultural village, which presents the challenges and opportunities where many cultures coexist in a space and is characterized by a great diversity, highlighted by the unequal demographic composition of the population by consecutive migrations.

Keywords: intercultural, communications, globalization, culture

KOMUNIKIMI NDËRKULTUROR DHE SFIDA E IDENTITETIT TË SHQIPTARËVE NË EPOKËN E GLOBALIZIMIT

Bukuroshe Isufaj

Univërsiteti “Ismail Qemali“ Vlorë, e-mail:bukuroshe_isufaj@yahoo.it

Abstrakt: Komunikimi ndërkulturor ashtu si edhe identiteti, janë procese sociologjike të bashkëlidhura me kulturën. Në kuadrin e dinamikave sociale, vend të rëndësishëm kanë fenomenet e komunikimit përmes kulturave dhe nënkulturave e në këtë kuadër edhe negocimi i identiteteve sociale. Tema e multikulturalizmit është bërë qëndrore në debatin e disiplinave të ndryshme, sepse bashkëjetesa e kulturave të ndryshme në epokën e globalizimit ngre sfida të pa qena më parë. Globalizimi ushtron efektin e tij mbi njerëzit përmes përhapjes së risive teknologjike në një shkallë globale dhe intensifikimin e marrëdhënieve në sajë të transportit të shpejtë, lëvizshmërinë personale, duke shkaktuar ndotjen e formave të gjuhëve dhe kulturave. Në këtë kontekst, bota bëhet një fshat multikulturor, e cila paraqet sfidat dhe mundësitë, ku shumë kultura bashkëjetojnë në një hapësirë dhe karakterizohet nga një diversitet i madh, theksuar nga përbërja e pabarabartë demografike e popullsisë nga migrimet e njëpasnjëshme.

Fjalët kyçe: interkulturore, komunikimet, globalizimi, kultura

HYRJE

Në këtë kuptim, tema e edukimit ndërkulturor është me rëndësi thelbësore si në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar. Bashkëpunimi ndërkulturor ka marrë përmasa të gjera dhe është zhvilluar me hapa shumë të shpejtë qysh prej fillimit të shekullit të XX. Ai shtron nevojën për përvetësimin e kompetencës ndërkulturore, e cila garanton një komunikim dhe ndërveprim të efektshëm dhe konstruktiv në përballjen mes tyre të pëfaqësuesve të kulturave të ndryshme. Kjo vlen për të gjitha fushat.

Multikulturalizmi është ende në thelb një sinonim i emigracionit dhe me keqardhje vërejmë se për emigracionin tentohet që të ketë një pamje sipërfaqësore, e burgosur e stereotipeve. Ka shumë rreziqe që lidhen me mungesën e dialogut ndërkulturor.

Para së gjithash, ka një klimë të jotolerancës dhe diskriminimit, ankthit dhe frikës nga të ndryshmit, të të huajit, i cili merr një imazh të fortë stereotip.

Së dyti, mungesa e dialogut i udhëheq komunitetet individuale për të izoluar veten dhe për t'u kthyer në vetvete, duke i privuar vetes të gjitha avantazhet e hapjeve të reja kulturore që gjithnjë e më shumë karakterizojnë botën e globalizuar dhe kontribuojnë aq shumë për zhvillimin social dhe individual.

Rrjeti i popujve dhe kulturave që ekzistojnë në realitet, si një skenar i ri botëror në epokën e globalizimit, megjithatë duhet të kombinohet me momente, me mjete krahasimi dhe njohuri. Vetëm kështu mund të jetë një mundësi e madhe për të jetuar të studiuar të ardhmen dhe me përvojë pozitive, duke shmangur një qark të shkurtër të barrierave të një vetëmbrojtjeje humbëse e të refuzimit të “tjetrit” e të ndryshes. Sot ka shumë sfida që çështjet e dialogut dhe integritetit ndërkulturor po kërkojnë të përballen.

Para së gjithash është e nevojshme të reflektohet në kujtesën. Ekziston një dallim i madh midis kujtesës historike të vendit mikpritës dhe kujtesës së emigrantëve të parë dhe të dytë të gjeneratës. Emigrantët gjithmonë tregojnë më shumë gatishmëri për të vendosur një dialog me shoqërinë pritëse dhe vullnetin që të njihet jo vetëm si punëtorë dhe konsumatorë, por edhe si qenie njerëzore, me kulturën e tyre, historinë dhe traditën.

Pika e dytë është ajo e fesë në lidhje me demokratizimin. Në pothuajse të gjitha shoqëritë e origjinës së emigrantëve ka një lidhje mes fesë dhe shtetit, i shoqëruar nga një deficit të thellë demokratik. Në frontin e fenomenit migrator del, atëherë një kërkesë për njohjen dhe respektimin, një nevojë për njohuri të feve të tjera në të gjithë diversitetin e tyre dhe lidhjet e tyre me realitetet e ndryshme politike dhe kulturore.

Sfida e tretë përfaqësohet nga kufijtë. Ka shumë kufij për të kaluar, duke filluar nga kufijtë në marrëdhëniet ndërkombëtare. Pastaj ka kufij brenda qyteteve, këto janë kufijtë e varfërisë dhe lëvizshmërisë. Ne jetojmë në një botë ku popullsia ka aftësinë për të lëvizur gjatë gjithë jetës së tyre, ndërsa në anën tjetër ka një kërkesë për demokratizimin e kufijve, e udhëtimit, të lëvizshmërisë për shumë të tjerë.

Së fundi, ka varfëri, përjashtim dhe diskriminim, të gjitha elementet që rrezikojnë të minojnë praktikën e dialogut ndërkulturor.¹⁹⁵

Mungesa e hapjes ndaj të tjerëve favorizon dhunën, konfliktin dhe konfrontimin.¹⁹⁶

Një element tjetër që ndikon dukshëm në dialogun ndërkulturor është paragjykimi etnik, i cili mund të shquhet sipas tre theksimeve të mëposhtme: emigrantët kanë një kulturë të ndryshme dhe miratojnë modele të ndryshme të sjelljes (theksim mbi diversitetin); emigrantët sigurojnë punën, strehimin dhe mundësitë e shërbimeve sociale (theks në konkurrencë); emigrantët vënë në rrezik sigurinë dhe identitetin kulturor (theks mbi rrezikun).

Bashkimi Evropian ka promovuar shumë iniciativa dhe programe për të ruajtur dhe për të menaxhuar diversitetin, duke inkurajuar dialogun ndërkulturor dhe të të shtyjnë të gjithë që jetojnë në Evropë për të shqyrtuar traditat e ndryshme. Në mënyrë të veçantë, në nivel Komunitar: në këtë perspektivë ka qenë shpikur termi "Diversiteti Kulturor".

Iniciativat në këtë fushë presupozojnë një reflektim të detyruar mbi rëndësinë e bashkëpunimit ndërmjet shkollave, shoqërisë dhe institucioneve. Puna, megjithatë e ndërlikuar, duhet të marrë formën e një "pakete trajnimit" të karakterizuar nga programe dhe rregulla për të mbështetur këtë projekt ambicioz dhe të kërkuar.

Në shqyrtimin e problematikës në çështja e identitetit janë përpunuar dhe zhvilluar mjaft aspekte të diskursit mbi identitetin dhe sfondin ndërkulturor të tij, të përbashkëta dhe dallimet në këtë proces. Zakonisht individët socializohen brenda një grupi dhe në rradhë të parë përmes gjuhës, duke komunikuar me të tjerët apo duke përthithur informacionin që transmetohet si trashëgimi kulturor. Madje identitetet tona kulturore mund të jenë kaq të plota sa që mund të mos e vëmë re fare rëndësinë e dallimeve tona kulturore.

Teorikisht është pranuar se identiteti social dhe ai personal lindin dhe zhvillohen brenda rrjetave të medha të kulturës sonë¹⁹⁷.

Nëse i referohemi fenomenit tek shoqëria jonë, shtrohet pyetja: A mund të flitet për një identitet shqiptar në kushtet e globalizimit ?

Ashtu si e parasheh edhe titulli i kësaj pjesë të studimit do të trajtojmë gjendjen dhe zhvillimet e gjuhës shqipe në Shqipëri, në trojet kompakte ballkanike, po edhe të shqiptarisë e gjuhës shqipe në dhe të huaj. Ato që do të përpiqemi të sjellim në hulumtimin tonë, lidhen me një dukuri të hershme e të pandërprerë: emigracionin e shqiptarëve në dhe të huaj.

Është kjo një shpërngulje etnike e gjuhësore, që ka nisur qysh në mugëtirën e shekujve me stratotët: luftëtarë arbër të paguar, që shkonin në Italinë fqinje e gjetkë në Evropë, por që do të vijonte ndër shekuj me mërgatat e mëdha të arbërve drejt Greqisë, ku do të bëheshin "arvanitas", pastaj drejt Italisë, ku shumë syresh u tretën, por edhe një sasi e madhe mbetën në Italinë e Jugut e në Sicili, si "arbëreshë".

Kështu edhe mërgime të tjera, herë më masive, herë më të vogla, si arbëreshët në Zarë të Dalmacisë, "arnautët" në Mandricë e gjetkë në hapësira të Bullgarisë, deri në Velikotërnovo, "arnautët" a shqiptarët e Ukrainës dhe aq shumë arnautë të tjerë në Turqi e gjetkë, si në Misir, Konstancë etj. deri te eksodet masive të shqiptarëve në vitet '90 të shekullit XX, të cilat do t'i shtoheshin si një shtresë e re diasporës së hershme arbëreshë e arbërore në krejt Evropën, po edhe në Amerikë, Kanada, Australi etj.

1 Catherine Withol de Wenden, Il dialogo interculturale in prospettiva europea, in Mara Clementi (a cura di), La scuola e il dialogo interculturale, Quaderni ISMU 2/2008, pp.18-19

196 Libro bianco sul dialogo interculturale. «Vivere insieme in pari dignità», Ministri degli Affari Esteri del Consiglio d'Europa, Strasburgo, 7 maggio 2008, pp. 16-18

¹⁹⁷ Rosaldo M; "culture theory", Cambridge University Press, 1984

Në disa shkrime dhe sidomos në librat e prof.Gj.Shkurtajt "Ligjërimet arbëreshe" dhe "Sociolinguistikë e shqipes", "Kundërime gjuhësore", autori ka dhënë një pamje të hapësirave tashmë tepër të shtrira të mërgatës së hershme e të re shqiptare në Botë, duke shtruar pyetjen: "Ku janë sot shqiptarët?" dhe jepet, si fillim, një përgjigje me pyetjen retorike: "Ku nuk janë sot shqiptarët?!". Kjo do të thotë se, edhe gjuha shqipe e kultura shqiptare, janë gërshetuar e përzier shumë me gjuhët e botës, janë përfshirë ose tretur në mozaikun e madh evropian e botëror.

Në shumë prej vendeve ku rrojnë sot shqiptarë në shtete të Evropës si në Zvicër, Suedi e gjetkë, po edhe në Amerikë e në Australi, në grupime të mëdha a të vogla, kanë filluar të veprojnë shoqata shqiptare të arsimit dhe dashamirëve të shqipes. Në mjediset e Italisë së Jugut nëpërmjet reformave shkollore e të ligjeve që mbështesin e përkrahin nismat për mësimin e shqipes si gjuhë e dytë në mjediset arbëreshe shqipfolëse, ka kohë që po organizohen kurse të gjuhës shqipe.

Gjithandej në diasporën shqiptare ka përpjekje e sprova për ta mbajtur gjallë shqipen e kulturën shqiptare. Megjithatë, janë më të shumtë ata që nuk kanë kushte e mundësi për t'i ndjekur kurset a shkollat shqipe në dhe të huaj. Por, të gjithë sa janë, ashtu sikundër e kanë të pashuar dëshirën për të qenë edhe më tej shqiptarë, kanë dëshirë për të folur e shkruar shqip dhe, nëpërmjet gjuhës shqipe, të mbeten përjetësisht të lidhur me kombin e vet, me Shqipërinë dhe shqiptarët.

Disa përdorin abetaret e shkollave shqipe të Shqipërisë ose të Kosovës. Porse, gjithandej, në diasporën e hershme e në ngulimet më të reja, nuk kanë munguar edhe sprovat e dashamirësve e arsimitarëve të ndryshëm për të hartuar abetare a libra mësimi për gjuhën shqipe.

Ndërkaq, pikërisht në vitet e fundit të shek.XX dhe në fillim të mijëvjeçarit të ri, të dhënat rreth përhapjes, shtrirjes dhe situatës së shqiptarëve e të gjuhës shqipe në Evropë e në mbarë Botën, janë shtuar dukshëm me prurje të reja, deri vonë të panjohura, por edhe sot, ende të atilla që meritojnë të hetohen e të hulumtohen më tej. Në qoftë se, këtu e 12 vjet më parë, ishte një befasi e këndshme që një studim doktorature i kushtohet diasporës shqiptare në Zvicër dhe gjendej së gjuhës shqipe e kontaktit të saj me gjermanishten në kantonet e Zvicrës gjermanofone, për hir të një ndihese aq të thelluar të paraqitur nga dr.Basil Schader, kur mbrojtja doktoraturën në Universitetin e Tiranës, si dhe njohja me veprimtarinë e LAPSH-së "Naim Frashëri", tashmë duhet të themi se kjo lloj përnjohjeje nuk është më aq befasi, as e rrallë.¹⁹⁸

Prej botimeve të kohëve të fundit, si në letër, ashtu edhe të librave e publikimeve "on-line", del se Evropa dhe Bota, kanë edhe LAPSH-a të tjera, si p.sh. në viset nordike, prej nga, pikërisht këto ditë, lexuam me kënaqësi të dhëna mjaft interesante për shqiptarët e Suedisë. Në librin e Ramadan Rushitit, me titull "Shkolla shqipe në Suedi", thuhet se atje: "Edhe pse tash për tash nuk ka të dhëna të sakta për numrin e shqiptarëve, asociacionet e organizuara shqiptare këtu, vlerësojnë se në Suedi aktualisht janë të vendosur rreth 45.000 shqiptarë. Ata janë kryesisht nga Kosova".

Në fillim të viteve 90 të shekullit XX, kur, për shkak të represionit shtetëror serb, po bëhej shpërngulja masive e shqiptarëve nga Kosova, nëpër strehimoret e refugjatëve, që ishin hapur në shumë mjedise të Suedisë, numri i shqiptarëve llogaritej të ishte midis 60 –70 mijë. Aty, flitet edhe për gjendjen e kësaj diaspore shqiptare në Suedi, po edhe për përpjekjet e ndihmesat e realizuara për mbajtjen gjallë të gjuhës shqipe. Për të kërkuar strehim këtu kishin ardhur familje të tëra, prandaj normalisht se pjesa më e madhe e refugjatëve nga Kosova ishin të moshës së re, kryesisht nxënës që kishin ndërprerë shkollimin. "Meqenëse në mesin e këtyre refugjatëve kishte edhe punëtorë të arsimit, pothuajse në të gjitha strehimoret e refugjatëve, natyrisht me pëlqimin e organeve vendore, u organizua mësimi plotësues në gjuhën amtare". Më vonë, këto nisma u përkrahën dhe u ndihmuan nga veprimtarët e LDK-së, kurse ndihmesë profesionale dha Lidhja e Arsimitarëve Shqiptarë "Naim Frashëri", dega në Suedi, bashkë me asociacionet e organizuara të shqiptarëve. Sipas të dhënave të verifikuara, midis viteve 1992 -1995, mësimi plotësues në gjuhën shqipe në Suedi ishte i organizuar në 250 vendbanime.¹⁹⁹

Të dhëna me interes, qoftë edhe pse jo mirëfilli me karakter studimor e sociolinguistik, sjellin edhe botime të tjera, ndër të cilat, mund të përmendet libri i dr.Gj.Gjeloshit "Afër dhe larg", ku, në disa kërçë e sytha të tij, sjell edhe jo pak të dhëna të freskëta, që vijnë edhe nga disa vise prej të cilave, jo se nuk e dinim që ka shqiptarë, por nuk kishim pasur asnjë rast të hulumtonin drejtpërdrejt atje, si p.sh. në Bosnjë e Herzegovinë, dhe, pikërisht ashtu si e kërkon një gazetar e kohës, ai shtron pyetjen: "A ka shqiptarë në këtë shtet multietik?" Pastaj jep një përgjigje mjaft interesante, sigurisht edhe të dhimbshme, si p.sh., kur pohon se "të vjetrit më tepër e mbajnë veten për boshnjakë se sa shqiptarë. As që bëhet fjalë për shkrim e lexim në shqip. Ata pothuajse janë

¹⁹⁸ Shih: Gj.Shkurtajt, kumtesë e mbajtur në Universitetin e Zyrrihut, 7 qershor, 2003.

¹⁹⁹ Shih: R. Rushitit "Shkolla shqipe në Suedi" (faqe në internet)

*asimiluar. Disa djem që ne i takuam e që luanin edhe rolin e përkthyesit, as që bëhej fjalë të dinin ndonjë gjë nga historia e Shqipërisë. Vërtet shqipen e flasin, por çalët. Disi më mirë fliste shqip ndonjë person që mban lidhjet me Kosovën, që kanë atje edhe rreth familjar. Asimilimi i tyre duket edhe nga emrat.*²⁰⁰

Shumë interesant është, sidomos, kreu me titull “*Atdheu i dytë i shqiptarëve*”, kushtuar diasporës shqiptare në Shtetet e Bashkuara të Amerikës (f.60-77), ku autori sjell, së pari, një pamje të përhapjes së shqiptarëve në Amerikë. “*Në Waterbury të shtetit të Connecticutit mund të ketë deri në 20 mijë shqiptarë. Po kështu edhe në Hartford e Bridgeport ka shqiptarë, sidomos nga Shkodra....Shqiptarë ka edhe në Alaskën e largët, në vendin që kufizohet me Rusinë nga faja tjetër e globit, duke u nisur nga Europa. Në këtë vend, që është mbi një milion kilometër katrorë, thuhet se jetojnë vetëm mbi një milion njerëz, 300 mijë prej të cilëve jetojnë në qytetin Ankoerejxh. Aty mund të gjenden rreth 300 shqiptarë.*” (f.60).

Më tej thuhet: “*Megjithëse shqiptarët e Amerikës janë të përqëndruar në disa shtete të veçanta, fakt ky i njohur edhe në Shqipëri, ata janë të shpërndarë pothuajse në të 5ë shtetet e Shteteve të Bashkuara. Ndër to spikatin qendrat më të mëdha të shqiptarëve: Shteti i Michiganit, kryesisht qyteti i Detroitit me rrethinat e tij. Nju Jorku, me Bronzin kryesisht dhe Bostoni. Në anën e Atlantikut, kufiri i shpërndarjes së shqiptarëve shtrihet deri në Florida. Në anën tjetër të Oqeanit Paqësor, është Kalifornia. Shumë shqiptarë, kryesisht nga Korça e Pogradeci gjenden në Filadelfia, shteti i Pensilvanisë. Nuk dihet numri i saktë, por “që janë shumë” duken me rastin e festës së flamurit, që shqiptarët e festojnë me gëzim. Në këtë ditë, të gjitha lokalet mbushen plot prej shqiptarëve. Por ata nuk mungojnë as në Dakotën e Veriut e të Jugut, në dy Karolinat, në Çikago e San-Françisko. Në Kolorado e Atlanta. Nga Shtetet e Bashkuara thuhet se kanë kaluar shumë shqiptarë në shtetin fqinj të Kanadasë. Kohët e fundit, numri i familjeve që shkojnë atje është shtuar edhe për arsyen se në SHBA, po shtohen vështirësitë e pengesat për të marrë lejen e qëndrimit të përhershëm...*” (f.61)

Autori, madje, në këtë syth shtron edhe pyetjet e rëndësishme: A ka evidenca për këtë problem? Ku janë të shpërndarë shqiptarët? dhe përmbyll duke verësuar se këto pyetje nuk vlejnë vetëm për numrin e shqiptarëve në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, por për të gjithë globin. Krejt faqet 61 e 62 janë me trajtime dhe vlerësime rreth shtrirjes, sasisë dhe situatës së shqiptarëve në krejt rruzullin, duke bashkuar me shumë domethënie, situatën e sotme, me sa shkruhej po për këtë dukuri (të shqiptarëve në botë) qysh më 29 prill të vitit 1940, nga Lazër Shantoja në gazetën “Tomori”, të cilin e citon dhe është me të vërtet një shënim mësimdhënës.

Por, pjesa ku autori i trajton më së miri problematikat me interes sociolinguistik është ajo vijuese dhe që e ka nxjerrë si syth më vete me titullin: “*Fati i gjuhës shqipe*”. Aty, me një aftësi depërtuese shumë të lëvdueshme, autori na jep pamjen e saktë të gërryerjes dhe bjerrjes së pamënjatueshme të shqipes në dhe të huaj, në kushtet e sotme të domosdoshmërisë së përshtajës e njohjes së gjuhës së vendit si gjuhë pune, punësimi e përparimi. Po, le ta japim këtë me fjalët e vetë autorit, që e jep në gojën e njërt prej shqiptarëve të Amerikës:

“*Përfundimi: merak i integritetit sa më të shpejtë nëpërmjet gjuhës së huaj na shpie në humbjen e gjuhës sonë. Kur të kujtohem që ta mësojnë fëmijët, do të jetë tepër vonë.*” (f.66).

Natyrisht, duke sjellë edhe aspekte të tjera nga shqiptarë të Amerikës, që, sidoqoftë, përpiqen edhe për mbajtjen gjallë të shqipes, faqet e kësaj prashtrës kushtuar shqipes, pleksen edhe me ndonjë rreze sado të mekët drite e shprese, si p.sh., kur përshkruhet ndonjë përvojë konkrete: “*Mësimi i shqipes në shtëpi nuk është aspak pengesë për mësimin e anglishtes në shkollë apo në shoqëri. Në Shtetet e Bashkuara, fatmirësisht gjen me dhjetra raste ku bëhen përpjekje të përbashkëta e të organizuara për mësimin e gjuhës shqipe*” (f. 66)

Dhe fatin e gjuhës shqipe në mërgatat shqiptare, ai e ndjek me shqetësim e me të dhëna të sakta, kudo që ka shtegtuar. Flet për lagjen “Bajram Pasha” apo “Berat Pasha” në Stamboll dhe pyetjet e gazetarit tonë shkojnë drejt e te gjuha shqipe dhe gjendja e saj. Aty mësojmë se Turqia nuk i përkrah nacionalizmat. “*Shteti nuk i ka qejf tubimet apo organizimet me bazë kombësie. ke njëpasaporët turke, je shtetas turk. Kjo shkon deri te gjuha. Nuk përkrahen, por edhe pak ka iniciativa për të organizuar mësimin e gjuhës shqipe. Po të vësh re sot, ndër shqiptarët që jetojnë këtu prej kohësh, vetëm një nmër tëmoshuarish e flasin gjuhën shqipe. Shumë pak fëmijët dhe aspak nipërit.*” (f.321).

Nga mesi i shekullit XIX, për disa dhjetëvjeçarë, kombi shqiptar ishte duke u përlindur dhe iluminizmi e romantizmi ishin boshti politik e poetik i kohës, ndaj kemi aq shumë shkolla shqipe gjatë Rilindjes dhe disa vjersha himnizuese kushtuar gjuhës shqipe, nga Naimi, Mjeda, Fishta, Lasgushi etj. Por sot, pas njëqind vjetësh të shtetit shqiptar, është e udhës të pyesësh, jo vetëm sa shqiptarë flasin në gjuhë të huaj, por dhe sa të huaj e kanë mësuar shqipen nëpër botë? Sa gjuha jonë u është dashur atyre? A botohen libra dhe gazeta shqip në vende të tjera?

²⁰⁰ Shih: Gj.Gjeloshi, “Afër dhe larg”, Tiranë, 2010, f. 66.

Çdo shqiptar do të lakmonte e uronte që gjuha e tij amtare të shkruhej e flitej në mediumet e qytetërimit bashkëkohor. Ashtu siç qe shkruar shqip qysh me 1555 në Europë “*Meshari*” i Buzukut, apo “*Kuvendi i Arbnit*” me 1703. “*Flamuri i Arbërit*” i De Radës e “Albania” e Konicës një shekull më vonë. “*Dielli*” e “*Vatra*” e Bostonit. E sa stacione të tjera historike kësaj të shqipfoljes e shqipshkrimit nëpër botë. Derisa të mbërihej te “margaritari i kurorës”, botimi vite më parë, nga “Fayard” -Francë, i veprës së Kadaresë në shqip e frëngjisht, si një lartësi e gjuhës shqipe në kohë moderne.

Por ndoshta, krahas lavdisë së mosbjerrjes së shqipes në shekuj, do të trishtohemi pak në ditët e sotme, pasi ka shqiptarë në tokë të huaj që disi e kanë “harruar” shqipen, duke u ndjerë mbase më shumë evropianë, amerikanë, australianë etj. Ndërkohë që kombe dhe qeveri të huaja përpiqen ta shtrijnë sa më shumë hartën e të folurit së tyre nëpër botë, ku jo rastësisht ka mbretërim të anglishtes, ditë të frankofonisë, ngarendje të spanjishtes, nxitim të kinezishtes etj.

Jemi padyshim për t’u bërë pjesë e qytetërimit të botës, por duke shkuar andej me të dyja këmbët, autoktonen dhe gjuhësoren. Do të ishte bukur nëse do të mund të thoshim me krenari se sa përpara e kemi çuar ëndrrën rilindase për këtë gjuhë të perëndisë, siç e quante Fishta. Mes të tjerësh, sa frytdhënëse i kemi shkollat shqipe në Greqi, Belgjikë, Itali, Zvicër, Angli, Amerikë për fëmijët e emigrantëve? Sa efikase kanë qënë në këto mote katedrat e gjuhës shqipe në: Palermo, Kozencë, Napoli, Vjenë, Mynih, Shën Peterburg, Bukuresht, Pekin etj, në gjurmë të albanologëve të mëdhenj europianë të dy-tre shekujve të fundit. Apo vetëm dy-tre sosh ndihen, kurse të tjerat janë shuar, kanë mbetur si kujtime e natyrisht dhe si arkiv?

Kemi një model unik të ruajtjes së shqipes, atë të arbëreshëve të Italisë, në pesëqind vjet, ku dhe sot e kësaj dite vazhdon të gjallojë arbërishtja e tyre e pabjerrë. Ata sa herë i merrte malli dhe sa herë iu kërcënohej gjuha dhe identiteti kthenin kryet këndeje nga Arbëria që iu kujtonte se “na të huej jemi te ky dhë”. S’bëhet fjalë për paralele, pasi rrojmë në tjetër epokë dhe në kohë integrimesh të gjithëmbarshme, ama nuk mjaftojnë krensimet familjare a komunitare të emigrantëve me flamurin kombëtar dhe pak fjalë shqipe me fëmijët pas punës, ashtu si në vrap, për ta mbajtur gjallë e kultivuar shqipen në emigracion.

Vetëm pesëdhjetë vjet duhen që dikush me prindër shqiptarë, i trojeve shqiptare, ta quajë veten turk, amerikan, kinez dhe shqipen e prindërve të tij ta ketë si gjuhë të dytë. Kjo do të ishte një shqipbjerrje e ngadaltë, e frikshme, që nuk do të na falte i pari Gjon Buzuku. Ta themi sot këtë merak. Vetes po ia themi, që ta kemi vëth në vesh, mbrojtjen e shqipes tonë nga të gjitha tallazitjet e fillim-mijëvjeçarit të tretë. Ndaj dhe Ministria e Arsimit dhe Shkencës ka hartuar një strategji për mbrohtësinë e shqipes në emigracion, me programe digjitale të posaçme, tekste në gjuhën shqipe për fëmijët e emigrantëve etj.

Për më tepër “*në çastin kur vendet ku jetojnë emigrantët tanë do të lejojnë futjen e gjuhës shqipe si lëndë me zgjedhje në kurrikul, atëherë qasja jonë do të jetë tjetër*”, është thënë nga ministria e Arsimit dhe Shkencës, duke shtuar se “*tashmë një praktikë e tillë zbatohet për emigrantët italianë në Gjermani dhe në shumë vende të tjera*.” Teksa është miratuar abetarja mbarëkombëtare dhe plani mësimor për fëmijët e diasporës, botimi i librave për ta, shpërndarja e tyre etj.

Problemi i shqipes së emigracionit është i dyfishtë, si për fëmijët që vazhdojnë të mësojnë atje, ashtu dhe për ata që tashmë janë kthyer. Duke qënë se në vitin 2012 janë regjistruar mbi 2700 fëmijë, të cilët kanë rinisur mësimet në shkollat shqiptare, organet e arsimit kanë hartuar një plan kombëtar veprimi, për t’u ardhur në ndihmë atyre, që të aftësohen në shqipen e folur e në drejtshkrim, përmes kurseve verore etj. Por mosbjerrja e shqipes në emigracion është një sipërmarrje më e gjerë se ajo shtetërore, jemi të gjithë që mund të luajmë një rol në këtë mes.

Ne kërkojmë të integrohemi në Europë si individë, por dhe një shoqëri e tërë siç jemi ne, e kemi të vështirë integrimin qoftë dhe prej analfabetizmit, që vërtet nuk është kronik si ai i viteve ’30 të shekullit të kaluar, por jo për t’u shpërfillur, pasi sot më shumë se kurrë ballafaqohemi me botën, teknologjinë, qytetërimin evropian.

Gjuha pëson “krisje” dhe për një presje e për një shkronjë të keqpërdorur, siç ngrinte zërin këto ditë gjuhëtari i njohur, Akademik Gjovalin Shkurtaj, ku dhe fjala nënë në emërtimin e QSUT “Nënë Tereza” ishte shkruar gabim, me e në vend të ë-së. Ka vite që gjuhëtarët tanë “bërtasin” për mirëpërdorimin e gjuhës e ne nuk i dëgjojmë, si të jenë duke folur për një “gjuhë të vdekur”²⁰¹.

Njëkohësisht, pranohet realiteti i ri i komunikimit, kushtet e sotme janë shumë të favorshme për të njehsuar komunikimin ndërkulturor midis shqiptarëve në Europë e më gjerë. Kjo do të thotë se me anën e sistemit edukativ, masmedias, tregut kulturor në përgjithësi mund të evitohen prirjet centrifugale në Kosovë dhe në Shqipëri.

Në këtë kuadër del e domosdoshme ruajtja dhe mirëmbajtja e instrumentit kryesor të komunikimit, gjuhës shqipe. Kjo për faktin se gjuha shqipe ka më tepër fuqi të percjellë vlerat e përbashkëta të shqiptarëve më mirë

²⁰¹ Shih: Ndue Dedaj, *Shqipja e bjerrë e emigracionit*, në “*Shqip*”, 21 mars 2013.

se instrumentat e tjerë kulturore si simbolet kulturore , legjendat etj. Por gjithsesi, dallimet jane një dukuri normale për cdo shoqëri pra edhe për shoqërinë shqiptare. Brenda këtyre dallimeve nuk ka asgjë tepër të vecante, kështu ndodh pothuaj me të gjitha kombet.Por çeshtja shtrihet nëse rrethanat shoqërore dhe historike janë te tilla që këto dallime a mund të çojnë drejt identiteteve të reja apo jo?

Sigurisht që gjuha mbetet elementi më konsistent i këtij identiteti, madje gjuha me të gjitha format gjuhësore. Kështu mund të përmendim gjuhën e poezise kombëtare. Kjo gjuhe “është mënyre prioritare dhe në vetvete një realitet që edhe në planin e saj material, pra thjesht si kod komunikimi, përbën një element identiteti”²⁰².

Qasja konstruktiviste niset nga ideja e ndryshueshmërisë së vazhdueshme të identiteteve dhe kërkon të evidentojë rastet e ngulosjes së përkoheshme të tyre si në hapësirën europiane ashtu edhe në atë shqiptare.

PËRFUNDIM

Në përfundim mund të themi se uniteti i një kombi arrihet kur çdo kombas ndërjegjësohet për tërësinë e vlerave që i përkasin. Nëse këto vlera mbeten të copëzuara, nëse ato nuk njihen dhe nuk bëhen pjesë e përbashkët e gjithsecilit, ky unitet mbetet abstrakt, nuk jetësohet. Një nga vlerat më të mëdha të tij është gjuha, një amanet i të parëve, pjesë e vetëqenies sonë, e identitetit kombëtar, e shqiptarësisë. Kjo vlerë duhet ruajtur e pasuruar nj’ashtu si e thotë Fishta se “Fjala ndryshon prej fjale . Fjala tjetër është ... në gojë të Homerit, të Demostenit, të Ciceronit ... e tjetër në gojë të ndonjë deputeti semianalfabet, egoist e regresist, intrigant e shtazë e parlamenteve të Evropës, si dhe në pendë të ndonjë gazetari a letrari, sidomos shqiptar”. Këtë dashuri për gjuhën Naimi do ta shprehë: “Të gjithë kanë bërë faj që s’falet e të metë që s’ndjehet, kur kanë përzier gjuhën e bukur shqipe me fjalë të huaja! Gjuha jonë duhet shkruar thjesht shqip, se fjalët e huaja e shëmtojnë”. Midis “gjuhës së drurit” dhe “kullës së Babelit”, gjuha shqipe rrjedh e qetë në arteriet e kombit si një vetëdije, me të cilën shqiptarët kanë lidhur jetë e mot shqiptarësinë.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Drejtshkrimi i gjuhës shqipe*, Tiranë,1973,
- [2] Mejdani R., Integrimi europian u shërben qytetarëve, “Ese rreth temës së integritimit europian të Shqipërisë”, faqe në internet.
- [3] S.P Huntington, *Përplasja e qytetërimeve*, Logos-A 2004.
- [4] Ballhysa a.-Lala M., *Shqiptarët dhe plurilinguizmi në Europën plurikulturore*, në “Studime Albanologjike”, II, Tiranë, 2011,f.382-393.
- [5] Berruto G., *Fondamenti di sociolinguistica*, Editore Laterza, 2006.
- [6] Çabej, E. *Italo-Albanische Studien*, Universitat Wien, 1933 (doktorat), si dhe studime të tjera të tija, sidomos *Ngulimet shqiptare në Itali dhe gjuha e tyre*, në Konferenca e Dytë e Studimeve Albanologjike, Tiranë, 197ë, f. 1ë7-115.
- [7] Çabej, E. *Për pastërtinë e gjuhës shqipe*, në “Gjuha jonë”, 1,1981, f.36-47.
- [8] Dedaj Ndue, *Shqipja e bjerrë e emigracionit*, “Shqip”, 21 mars 2013.
- [9] Fistani Irena, Ndikimet leksikologjike të gjuhëve me bazëlatine në gjuhën shqipe, në “Malësia”, 7, Podgoricë, 2012, f.229-236.
- [10] Huntington P.Samuel, *Përplasja e qytetërimeve dhe ribërja e rendit botëror*, Logos, 2004.
- [11] Kostallari, A., *Rreth depërtimit të turqizimeve në gjuhën shqipe*, gjatë shekujve XVII-XVIII, në “Gjurmime albanologjike”, SSHF, Prishtinë,1978.
- [12] Lafe, Emil, *Persizmat në kuadrin e orientalizmeve të shqipes*. – *Perla* 4/1999, 1, 39–46.
- [13] Maloku Nexhat, *Përvoja dhe udhëzime në lidhje me ruajtjen e aftësive gjuhësore të shqipes në Zvicrën gjermanishtfolëse*, kumtesë e mbajtur në Universitetin e Zyrihut, më 7 qershor, 2013, (faqe interenti).
- [14] Mansaku Seit, *Probleme të historisë së gjuhës shqipe në dritën e marrëdhënive të saj me greqishten*, në “Seminari ndërkombëtar për gjuhën, letërsinë dhe kulturën shqiptare”, Prishtinë,2004, f.109.
- [15] Mari, Denis. *Shtigje ndërkulturore: komunikimi virtual, si hapësirë e shndërrimeve socio-kulturore*, në “OPTIME”, nr.1, janar 2013, f.79-83.
- [16] Dedaj Ndue, *Shqipja e bjerrë e emigracionit*, në “Shqip”, 21 mars 2013.
- [17] Shkurtaj Gj., *Sociolinguistikë e shqipes*, Tiranë, 2009.
- [18] Gj.Gjeloshi, “Afër dhe larg”, Tiranë, 2010, f. 66..

²⁰²Fuga A, “Komunikimi bashkekohor midis shqiptareve” Departamenti I Gazetarise, UT,2009/1